

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

Adam Bodnar

XI.800.3.2017.MA

Pan
Dariusz Piontkowski
Minister Edukacji Narodowej
al. J. Ch. Szucha 25
00-918 WARSZAWA

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich, pełniący także – zgodnie z art. 18 ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz. U. z 2016 r. poz. 1219) – funkcję niezależnego organu ds. równego traktowania, pragnę zwrócić się do Pana Ministra w sprawie o szczególnym znaczeniu dla obu naszych urzędów, tj. **roli systemu oświaty w przeciwdziałaniu dyskryminacji i kształtowaniu wśród młodych osób szacunku dla godności każdego człowieka**. Niniejsze wystąpienie kieruję do Pana Ministra w nawiązaniu do mojej wcześniejszej korespondencji z Minister Edukacji Narodowej, dotyczącej stanowiska i działań resortu edukacji oraz podległych mu organów nadzoru pedagogicznego w związku inicjatywą „Tęczowy Piątek”¹.

W pierwszej kolejności pragnę podkreślić fundamentalne wartości, na jakich winny być oparte zadania szkoły, która pełnić ma nie tylko funkcje *stricte* edukacyjne, ale także o charakterze formacyjnym. Zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2019 r. poz. 1148, z późn. zm.; dalej jako: „u.p.o” lub „prawo oświatowe”), **do wychowawczych zadań szkoły należy zaliczyć rozwijanie wśród uczniów postaw tolerancji i otwartości światopoglądowej, a także zapewnienie każdemu uczniowi bezpieczeństwa i warunków do prawidłowego rozwoju**. Licząc na to, że powyższe cele są kluczowe dla resortu edukacji, chciałbym podkreślić, że wsparcie ich realizacji traktuję również jako jedno z priorytetowych zadań Rzecznika Praw Obywatelskich. W obliczu

¹ Wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Edukacji Narodowej z dnia: 28 lutego 2019 r., 3 grudnia 2019 r. i 17 stycznia 2019 r.

szczególne zagrożenia, jakie stanowią dyskryminacja, uprzedzenia i motywowana nimi przemoc w środowisku szkolnym, o których wiedzę czerpię z wyników badań² oraz kierowanych do Rzecznika skarg, uważam, że cel wyeliminowania tych zjawisk powinien stanowić oś współpracy wszystkich właściwych w sprawach dzieci i młodzieży organów państwa. **Bezpieczeństwo i równe traktowanie wszystkich uczniów**, niezależnie od ich pochodzenia etnicznego, koloru skóry, płci, wyznania, orientacji seksualnej, niepełnosprawności lub jakiegokolwiek innej cechy szczególnej, postrzegam jako wartości nadrzędne, niezależne od różnic światopoglądowych lub jakichkolwiek innych podziałów.

W mojej ocenie **za jedną z najbardziej skutecznych form zwalczania uprzedzeń i kształtowania akceptacji dla różnorodności można uznać edukację antydyskryminacyjną**. Z tego względu wielokrotnie kierowałem już do Ministra Edukacji Narodowej postulat rozwinięcia obowiązującej obecnie podstawy programowej w zakresie treści związanych z prawami człowieka i równym traktowaniem³. Podkreślałem też, że zwiększenie wysiłków w obszarze edukacji antydyskryminacyjnej zalecają Polsce od lat międzynarodowe organy ochrony praw człowieka⁴. W obliczu braku realizacji powyższych postulatów i zaleceń, działania szkół w ramach programów profilaktyczno-wychowawczych lub innych, dodatkowych inicjatyw, zyskują na znaczeniu w kontekście zadań systemu oświaty co do kształtowania wśród uczniów pożądanых postaw.

Kwestii wychowawczej roli szkoły nie sposób rozpatrywać jednak bez uwzględnienia prawa rodziców do wychowania dziecka zgodnie z własnymi przekonaniami. Prawo to, wynikające zarówno z Konstytucji RP, jak i wiążącego Polskę Protokołu nr 1 do Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁵, stanowi podstawę dla niekwestionowanego obowiązku współpracy organów systemu oświaty z rodzicami, w ramach realizacji zadań wychowawczych. Nie ma ono jednak, jak większość praw i wolności człowieka, charakteru absolutnego i może ulegać ograniczeniom związanym z koniecznością realizacji innych praw, mających w danej sytuacji charakter nadrzędny. W rozpatrywanym tu kontekście, wyważenia wymagają prawo rodziców do wychowania dziecka zgodnie z własnymi przekonaniami oraz prawo dziecka do otrzymania edukacji i związany z nim obowiązek państwa do zapewnienia

² Zob. m.in.: raport *Safe at school: Education sector responses to violence based on sexual orientation, gender identity/expression or sex characteristics in Europe*, Rada Europy, Strasburg, 2018, str. 62.; M. Makuchowska (red.), *Przemoc motywowana homofobią. Raport 2011*, Kampania Przeciw Homofobii, Warszawa 2011, s. 82, dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: <https://kph.org.pl/publikacje/raport-przemoc.pdf> (dostęp 19 lipca 2019); *LGBTQI Inclusive Education*. Report IGLYO — The International LGBTQI Youth & Student Organisation., styczeń 2018, Bruksela, str. 126-127.

³ Zob. m.in. wystąpienia generalne Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Edukacji Narodowej z 11 marca 2019 r., z 3 grudnia 2018 r., z 25 sierpnia 2017 r., z 20 marca 2017 r.

⁴ Zob. pkt 16 f i 22 c uwag końcowych Komitetu Praw Człowieka z dnia 4 listopada 2016 r.; pkt 135 raportu Komisarza Praw Człowieka Rady Europy z dnia 15 czerwca 2016 r.; pkt 101 raportu ECRI dotyczący Polski przyjęty 20 marca 2015 r., opublikowany 9 czerwca 2015 r.

⁵ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284), dalej jako: „Europejska Konwencja Praw Człowieka”.

odpowiedniego systemu nauczania. Zarówno Trybunał Konstytucyjny⁶, jak i Europejski Trybunał Praw Człowieka⁷ stoją na stanowisku, że w obliczu takiego konfliktu wartości, prawo rodziców może zostać ograniczone, a rodzice nie mogą oczekiwać, że wszystkie treści przekazywane w szkole będą zgodne z ich światopoglądem.

Niezależnie jednak od wskazanej dopuszczalności ograniczenia prawa rodziców do wychowania dziecka zgodnie z własnymi przekonaniami, system oświaty powinien niewątpliwie dążyć do jego możliwie najpełniejszej realizacji. Umożliwiają ją przewidziane w prawie oświatowym mechanizmy współpracy rodziców i szkoły, w tym przede wszystkim zasady powoływania i funkcjonowania rad rodziców. Te swoiste organy przedstawicielskie, reprezentujące ogół rodziców, posiadają kompetencje m.in. do współtworzenia programów profilaktyczno-wychowawczych w szkołach, a także do współdecydowania o współpracy szkoły z zewnętrznymi organizacjami społecznymi⁸. W mojej ocenie, powyższe uprawnienia gwarantują rodzicom realny wpływ na działania wychowawcze szkoły, a przedstawicielski charakter rad jednocześnie zapewnia szkołom możliwość skutecznej realizacji ich zadań i obowiązków. Trudno wyobrazić sobie bowiem niezakłócone funkcjonowanie systemu oświaty w sytuacji, w której każdy rodzic mógłby indywidualnie podważać wszelkie działania edukacyjne i wychowawcze szkoły ze względu na swoje własne przekonania. **Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie skoncentrowania uprawnień w rękach rad rodziców postrzegam więc jako drogę do odpowiedniego wyważenia praw rodziców i funkcji wychowawczej szkoły.**

Wspomniane już uprawnienie rad rodziców do współdecydowania o współpracy szkoły z organizacjami społecznymi ma szczególne znaczenie w kontekście roli tych ostatnich we wspieraniu systemu oświaty. Jak wskazuje art. 86 ust. 1 u.p.o. w szkołach i placówkach mogą działać, z wyjątkiem partii i organizacji politycznych, stowarzyszenia i inne organizacje, których celem statutowym jest działalność wychowawcza albo rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej i innowacyjnej szkoły lub placówki. Ustęp drugi przywołanego przepisu określa natomiast warunki podjęcia tej działalności, tj. wymóg uzyskania zgody dyrektora szkoły lub placówki, wyrażonej po uzyskaniu pozytywnej opinii rady szkoły lub placówki i rady rodziców. W tym miejscu pragnę zaznaczyć, że wobec przywołanego już, niesatysfakcjonującego charakteru podstawy programowej co do zakresu, w jakim uwzględnia treści mające na celu przeciwdziałanie dyskryminacji i uprzedzeniom, rola eksperckich organizacji pozarządowych, które swymi działaniami dodatkowymi mogą uzupełnić wskazane braki, zyskuje w mojej opinii na znaczeniu. Warto zauważyć,

⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27 maja 2003 r., sygn. akt K 11/03; OTK-A 2003, nr 5, poz. 43.

⁷ Zob.m.in. *Wunderlich przeciwko Niemcom*, wyrok z dnia 10 stycznia 2019 r. skarga nr 18925/15; *Dojan i inni przeciwko Niemcom*, decyzja z dnia 13 września 2011 r., skarga 319/08, 2455/08, 7908/10, 8152/10 i 8155/10; *Kjeldsen, Busk Madseni Pedersen przeciwko Danii*, wyrok z dnia 7 grudnia 1976 r., skarga 5095/71.

⁸ Art. 83-84 u.p.o., art. 86 ust.2 u.p.o.

że również **Najwyższa Izba Kontrola** w wynikach kontroli dotyczącej realizacji przez szkoły ich funkcji wychowawczej **odnotowała niewystarczające wykorzystywanie przez system oświaty możliwości współpracy z organizacjami społecznymi**⁹.

Mając na uwadze powyższe postulaty i zalecenia, wydaje się, że Ministerstwo Edukacji Narodowej powinno **zachęcać dyrektorów szkół i placówek do częstszego korzystania z takiej współpracy, w szczególności w zakresie realizacji obowiązku przeciwdziałania dyskryminacji w środowisku szkolnym**. Z tym większym zaniepokojeniem przyjmuję zatem informacje o próbach zniechęcania uczniów przez władze szkolne, lub władz szkolnych przez organy nadzoru pedagogicznego, do podejmowania takich działań związanych z edukacją o prawach człowieka i równym traktowaniem¹⁰.

Inicjatywą, która spotkała się z otwartą krytyką Ministra Edukacji Narodowej, a nawet groźbą konsekwencji wobec dyrektorów szkół, którzy zdecydowali się na przyłączenie do niej, była ogólnopolska, promująca tolerancję w środowisku szkolnym akcja pn. „Tęczowy Piątek”, przeprowadzona 26 października 2018 r. z inicjatywy organizacji pozarządowej, a w wielu szkołach także z inicjatywy własnej uczniów¹¹. Zaniepokojony wskazanym stanowiskiem resortu edukacji do antydyskryminacyjnych wydarzeń, w wystąpieniach z dnia 3 grudnia 2018 r., 17 stycznia 2019 r. i 28 lutego 2019 r. skierowałem do Pani Minister Anny Zalewskiej prośbę o udzielenie odpowiedzi na pytania dotyczące konkretnych działań podejmowanych przez podległych Ministerstwu kuratorów oświaty w związku z akcją „Tęczowy Piątek”. Ponieważ w otrzymanych pismach z dnia 7 marca 2019 r., 12 lutego 2019 r. i 7 stycznia 2019 r. nie otrzymałem satysfakcjonujących wyjaśnień, **zwróciłem się do wszystkich kuratorów oświaty, prosząc o przedstawienie szczegółowego zestawienia zrealizowanych czynności nadzoru pedagogicznego w szkołach uczestniczących w akcji**, jeśli takowe miały miejsce, a także o przesłanie kopii wydanych zaleceń pokontrolnych. W celu uzupełnienia analizy również o **szerszy kontekst zagadnienia nadzoru pedagogicznego nad współpracą szkół z organizacjami społecznymi**, zapytałem także kuratorów oświaty o podsumowanie wszelkich innych kontroli przeprowadzonych od dnia wejścia w życie prawa oświatowego, dotyczących działalności zewnętrznych organizacji społecznych na terenie szkół. Odpowiedzi, które

⁹ Informacja o wynikach kontroli *Współpraca Szkół Z Rodzicami w Realizacji Zadań Wychowawczych* z dnia 29 marca 2018 r., Najwyższa Izba Kontroli, str. 10.

¹⁰ Tytułem przykładu można powołać aktywność właściwego miejscowo kuratora oświaty, w wyniku której odwołano lub ograniczono w kilku szkołach działania związane z obchodami Międzynarodowego Dnia Dziewczynek. Rzecznikowi znana jest też sprawa podjęcia przez samorząd lokalny kroków mających na celu zaprzestanie realizowania projektu „Równa szkoła – szkoła bez dyskryminacji” w jednej ze szkół gimnazjalnych, która to inicjatywa również miała na celu promowanie równego traktowania w szkołach.

¹¹ Zob. artykuł *Tęczowy Piątek. Minister Anna Zalewska: Jeżeli zostanie zorganizowany, będzie to złamanie prawa*, 25 października 2018 r., dostępny w wersji elektronicznej na stronie: <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114884,24090584,teczowy-piatek-minister-anna-zalewska-jezeli-zostanie-zorganizowany.html>.

otrzymałem budzą moje zaniepokojenie i szereg wątpliwości, które niniejszym pragnę przedstawić Panu Ministrowi.

I. Podstawy kontroli

Bezspornym jest, że na podstawie ustawy-Prawo oświatowe oraz rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z 2017 r., poz. 1658), **kuratorzy oświaty mogą prowadzić kontrole w szkołach i placówkach oświatowych** także poza przyjętym planem nadzoru pedagogicznego. Jak wskazuje treść § 3 ust. 3 przywołanego rozporządzenia, kontrole doraźne są przeprowadzane, jeśli występuje potrzeba działań nieprzewidzianych w planie, a zatem, gdy organ nadzoru poweźmie wiadomość o podejrzeniu nieprawidłowości w zakresie działalności dydaktycznej, wychowawczej lub opiekuńczej szkoły. Źródłem takiej wiadomości niewątpliwie może być skarga zaniepokojonego rodzica lub informacja medialna, a przedmiotem wątpliwości zgodność działań dyrekcji z prawnymi warunkami współpracy z organizacją pozarządową, omówionymi powyżej. Niepokojące wydają się już jednak uzyskane z kuratoriów informacje wskazujące, że **w ciągu ostatnich 18 miesięcy¹² kuratorzy oświaty nie przeprowadzali prawie żadnych kontroli doraźnych dotyczących przestrzegania zasad współdziałania szkół z organizacjami pozarządowymi innych niż te związane z akcją „Tęczowy Piątek”¹³. W przypadkach natomiast, w których inne kontrole miały miejsce, ich przedmiotem była również działalność na terenie szkoły organizacji promujących prawa człowieka i równe traktowanie¹⁴. Ponadto, chociaż na podstawie uzyskanych informacji nie sposób stwierdzić, jakie były konkretne podstawy przeprowadzenia każdej z przedmiotowych kontroli, moje zaniepokojenie budzi fakt, że w niektórych pismach jako ich podstawy wskazano jedynie „informacje o udziale szkoły w akcji Tęczowy Piątek”¹⁵. Może to prowadzić do wniosku, iż organy nadzoru pedagogicznego działały w oparciu**

¹² Wystąpienia BRPO do kuratorów oświaty zostały wysłane w dniu 4 kwietnia 2019 r.

¹³ Kontrole doraźne związane z udziałem szkół w akcji „Tęczowy Piątek” przeprowadzono w 6 województwach, tj. w zachodnio-pomorskim (1 kontrola doraźna), warmińsko-mazurskim (1 kontrola doraźna), lubuskim (1 kontrola doraźna), mazowieckim (7 kontrole doraźnych), wielkopolskim (1 kontrola doraźna oraz wizytacje wyjaśniające prowadzone przez pracowników kuratorium) oraz śląskim (3 kontrole doraźne). Inne kontrole doraźne dotyczące współpracy szkół z organizacjami społecznymi, w ciągu ostatnich 18 miesięcy przeprowadzono w 3 województwach – śląskim (16 kontrole doraźnych), mazowieckim (1 kontrola doraźna) i łódzkim (1 kontrola doraźna).

¹⁴ Kontrola Mazowieckiego Kuratora Oświaty przeprowadzona 5 stycznia 2019 r. w Szkole Podstawowej nr 323 w Warszawie ze względu na udział uczniów w projekcie Tydzień Konstytucyjny Stowarzyszenia im. Prof. Zbigniewa Hołdy; Kontrola Łódzkiego Kuratora Oświaty przeprowadzona 5 kwietnia 2019 r. w Publicznym Gimnazjum Integracyjnym nr 47 w Łodzi, w związku z organizacją warsztatów *Profilaktyka ciąży wśród nastolatek, chorób przenoszonych drogą płciową* przez Fundację Nowoczesnej Edukacji SPUNK; kontrole Śląskiego Kuratora Oświaty dotyczące współpracy szkół z organizacjami: Tęczówka, Muzułmańska Fundacja Pomocy, Regionalne Centrum Wolontariatu, Fundacja Futprints, Stowarzyszenie Aktywne Życie START.

¹⁵ Tak m.in. w raportach pokontrolnych Mazowieckiego Kuratora Oświaty, z kontroli przeprowadzonych 26 października 2018 r. w Szkole Podstawowej nr 6 w Sochaczewie, w Technikum Budowlanym nr 5 w Warszawie,

o domniemanie, że samo zaangażowanie szkoły we wspomnianą inicjatywę stanowiło naruszenie prawa, co w mojej opinii było postępowaniem nieuzasadnionym.

Wobec powyższego trudno nie dostrzec związku pomiędzy takim działaniem kuratorów oświaty i otwartą krytyką wspomnianej inicjatywy przez Ministerstwo oraz atmosferą zastraszenia zbudowaną wokół wydarzeń dotyczących równego traktowania, prowadzonych przy współpracy z organizacjami społecznymi. Z informacji, które uzyskałem wynika, że poza publicznymi wypowiedziami Minister Edukacji Narodowej, resort rozpowszechniał także wśród kuratoriów komunikat przypominający, że rodzice mają prawo zgłosić się do kuratorium oświaty w razie wątpliwości, czy ich sprzeciw co do inicjatyw podejmowanych w szkole jest respektowany¹⁶. Wskazany komunikat nie tylko może wprowadzać w błąd co do zakresu wpływu rodziców na współpracę szkół z organizacjami społecznymi, do czego odniosę się dalej – zalecenie jego publikacji na stronach internetowych kuratoriów w dniach poprzedzających akcję „Tęczowy Piątek” rodzi wątpliwości co do wyłącznie informacyjnego charakteru komunikatu. Jego treść, czytana przez pryzmat szerszego kontekstu sytuacji, wydaje się być zachętą do blokowania antydyskryminacyjnych inicjatyw, co postrzegam jako niedopuszczalne i nieuzasadnione wykorzystywanie mechanizmów nadzoru pedagogicznego do celów niezgodnych z założeniami ustawy prawo oświatowe.

Warto podkreślić w tym miejscu, że negatywny stosunek resortu edukacji do akcji promujących w szkołach akceptację dla różnorodności, skutecznie zniechęcił też dyrektorów szkół do organizacji wydarzeń w ramach „Tęczowego Piątku”¹⁷. Można więc stwierdzić, że **skutkiem działań MEN był tzw. efekt mrozący**, czyli nie wynikająca z oficjalnego zakazu, ale związana z wykreowaną atmosferą obawa przed podejmowaniem działań postrzeganych jako niepożądane. Istnieją wszelkie powody by sądzić, że efekt ten może powstrzymywać dyrektorów przed włączaniem się także w inne i przyszłe inicjatywy na rzecz równego traktowania i przeciwdziałania dyskryminacji w szkole. W konsekwencji, sami uczniowie są również zniechęceni do aktywności w tym obszarze oraz pozbawieni

w Zespole Szkół Ogólnokształcących w Radomiu oraz w raporcie pokontrolnym Śląskiego Kuratora Oświaty z dnia 26 października 2019 r. w Liceum Ogólnokształcącym w Myszkowie.

¹⁶ Zob. komunikat opublikowany na stronie internetowej: <https://www.kuratorium.lodz.pl/zasady-dzialania-stowarzyszen-i-organizacji-w-szkole-informacja-men/> (dostęp: 19 lipca 2019 r.).

¹⁷ Zob. artykuły pt. *Tęczowy Piątek w Tarnowskich Górach odwołany. Licealiści pod ostrzałem hejtu i gróźb w internecie*, dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: <https://dziennikzachodni.pl/teczowy-piatek-w-tarnowskich-gorachodwolany-licealisci-pod-ostrzalem-hejtu-i-grozby-w-internecie/ar/13616286>; artykuł pt. *Tarnowskie Góry: Tęczowy piątek rozpetał burzę hejtu*, dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: <https://www.radiopiekary.pl/2018/10/24/tarnowskie-gory-teczowy-piatek-rozpetal-burze-hejtu/>; artykuł pt. *Fala nienawiści przez "Tęczowy piątek". "Za Hitlera poszliby do pieca". Dyrekcja szkoły odwołała akcję*, dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: <http://katowice.wyborcza.pl/katowice/7,35063,24092822,fala-nienawisci-przez-teczowypiatek-za-hitlera-poszliby-do.html>; artykuł pt. *Grożby pod adresem uczniów. Tęczowy piątek odwołany*, dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: <https://gwarek.com.pl/gwarek/artykul/grozy-pod-adresem-uczniow.-teczowy-pitekodwoany>. Doniesienia medialne potwierdza raport z kontroli przeprowadzonej przez Śląskiego Kuratora Oświaty w II Liceum Ogólnokształcącym w Tarnowskich Górach 14 listopada 2018 r.

możliwości nauki o prawach człowieka i rozwoju w duchu tolerancji i szacunku dla ludzkiej godności.

II. Sposób przeprowadzenia i zakres kontroli

Niezależnie od wskazanych powyżej wątpliwości do co zasadności kontroli przeprowadzonych w szkołach, które wzięły – lub miały wziąć – udział w akcji „Tęczowy Piątek” nie sposób zaprzeczyć, że organy nadzoru pedagogicznego miały podstawy prawne do podjęcia takich działań. Przeprowadzając przedmiotowe kontrole powinny jednak były kierować się ogólnymi celami i zasadami nadzoru pedagogicznego, tj. dążyć do oceny działalności szkoły przy zachowaniu wymaganej od nich jako od organów publicznych bezstronności, przy uwzględnieniu m.in. praw dziecka i praw ucznia¹⁸. Analiza protokołów pokontrolnych, które otrzymałem od kuratorów oświaty, wzbudza natomiast obawy co do celów i zakresu przeprowadzonych czynności.

Przykładowo, w przypadku kontroli doraźnej w I Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gorzowie Wielkopolskim, dyrektorka szkoły w swoich zastrzeżeniach do protokołu Lubuskiego Kuratora Oświaty postawiła wiele zarzutów co do sposobu przeprowadzenia kontroli, wskazując m.in., że „wizytatorzy przyszli z założoną tezą, której podporządkowano pytania, i nic ich z tej drogi nie zdołało zepchnąć, a czynności nie przeprowadzono w celu „ustalenia”, lecz „potwierdzenia”¹⁹. W raporcie Mazowieckiego Kuratora Oświaty, sporządzonym po kontroli w Szkole Podstawowej nr 6 w Sochaczewie, wskazano natomiast, że: „podczas kontroli dokonano oglądu pomieszczeń szkoły (korytarze, świetlica, wejścia do szkoły, niektóre sale lekcyjne) oraz ubioru uczniów wychodzących i przebywających jeszcze w tym czasie w szkole. W ww. pomieszczeniach nie stwierdzono żadnych ulotek, plakatów, czy innych znaków wskazujących na propagowanie zagadnień związanych ze zgłoszoną sprawą. Ubiór uczniów również nie posiadał oznak wskazujących na inny charakter dnia, nie zauważono u uczniów również szczególnej kolorystyki odzieży, ani elementów, czy dodatków nawiązujących do ww. spraw”²⁰.

W wyniku prawie połowy przeprowadzonych w związku z akcją „Tęczowy Piątek” kontroli ustalono, że szkoły nie brały udziału w inicjatywie, stwierdzając np. że wiszący w szkole plakat o tematyce równego traktowania został przygotowany wcześniej w związku

¹⁸ Art. 55 u.p.o.

¹⁹ Raport z kontroli w I Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gorzowie Wielkopolskim z 31 października 2018 r.

²⁰ Raport z kontroli w Szkole Podstawowej nr 6 w Sochaczewie z 26 października 2018 r.

z innym wydarzeniem²¹ lub, że warsztat wychowawczy prowadzony tego dnia w szkole, co do którego Mazowiecki Kurator Oświaty podejrzewał, że stanowi formę udziału w „Tęczowym Piątku”, tylko przypadkiem zbiegł się w czasie z tą inicjatywą²².

Przywołane powyżej przykłady działań organów nadzoru pedagogicznego niewątpliwie wpisują się we wspomnianą już, atmosferę zastraszenia, zbudowaną wokół prowadzenia przez szkoły inicjatyw na rzecz równego traktowania. Lektura przytoczonych fragmentów raportów pokontrolnych sugeruje, że jedynym celem przeprowadzających kontrole było ustalenie, czy szkoła w jakikolwiek sposób przyłączyła się do inicjatywy „Tęczowy Piątek”, chociażby przez tęczy ubiór uczniów, niekoniecznie związany przecież ze współpracą z organizacją pozarządową. Akcja mająca na celu promowanie wśród dzieci i młodzieży tolerancji, otwartości i szacunku dla godności wszystkich ludzi, jawi się więc na podstawie opisów działań organów nadzoru pedagogicznego jako wymagająca powstrzymania, a nawet potępienia.

Tymczasem wydaje się, że kuratorzy oświaty powinni byli wziąć pod uwagę również aspekt respektowania praw uczniów identyfikujących się z akcją, w szczególności praw i bezpieczeństwa uczniów należących do grup mniejszościowych, narażonych w szkole na dyskryminację i przemoc motywowaną uprzedzeniami. Ze skarg, które otrzymałem od obywateli wynika bowiem, że w niektórych szkołach dochodziło w związku z „Tęczowym Piątkiem” do takich incydentów ze strony dyrekcji lub kadry pedagogicznej, jak groźby obniżenia ocen z zachowania, kontrolowanie ubioru, konfiskowanie przedmiotów związanych z akcją (np. przypinek) lub zbieranie oświadczeń od uczniów o uczestnictwie w wydarzeniu. Ponadto mój niepokój wzbudzają przywołane już informacje o blokowaniu przez dyrektorów szkół innych podejmowanych przez uczniów inicjatyw na rzecz równego traktowania, a także znane mi ze skarg sytuacje, w których uczniowie należący do mniejszości są narażeni na wykluczenie ze względu na swoje cechy szczególne. Mając na uwadze, że przedmiotem nadzoru pedagogicznego powinno być przestrzeganie przez szkołę praw dziecka i praw ucznia, trudno zrozumieć, dlaczego ewentualność wystąpienia tego typu zdarzeń nie została w ogóle uwzględniona w zakresie przeprowadzonych kontroli.

III. Wnioski z kontroli i zalecenia pokontrolne

Nie ulega wątpliwości, że dyrektorzy szkół, którzy zdecydowali się na przyłączenie do akcji „Tęczowy Piątek” przy współpracy z inicjującą ją organizacją pozarządową, byli zobowiązani do uzyskania na to uprzedniej zgody

²¹ Raport z kontroli Wielkopolskiego Kuratora Oświaty w Szkole Podstawowej nr 2 im. K. K. Baczyńskiego w Kępnie z 20 listopada 2018 r.

²² Raport z kontroli w Technikum Budowlanym nr 5 w Warszawie z 26 października 2018 r.

radę rodziców. Jak już wcześniej wskazano, obowiązek ten, wynikający wprost z prawa oświatowego, umożliwia skuteczne współdziałanie szkoły z rodzicami w zakresie realizacji przez nią funkcji wychowawczych. Na skutek niektórych kontroli w podsumowujących je raportach stwierdzono natomiast, że dyrektorzy szkół naruszyli art. 86 ust. 2 prawa oświatowego poprzez brak uzyskania zgody wszystkich rodziców na udział szkoły w inicjatywie „Tęczowy Piątek”²³.

Taka **rozszerzająca interpretacja art. 86 ust. 2 u.p.o. nie znajduje w mojej opinii uzasadnienia i podstaw prawnych.** Jej przyjęcie prowadzi ponadto do podważenia funkcji rady rodziców jako organu reprezentującego ogół rodziców, a także do niebezpiecznego ograniczenia faktycznych funkcji wychowawczych szkoły oraz *de facto* uniemożliwienia szkole współpracy z jakąkolwiek organizacją pozarządową. **Przy pełnym poszanowaniu prawa rodziców do wychowania dziecka w zgodzie z własnymi przekonaniami, należy zauważyć, że rozwiązania przyjęte przez ustawodawcę w prawie oświatowym (tj. przyznanie szerokich kompetencji radom rodziców jako organom przedstawicielskim) umożliwiają jego odpowiednie wyważenie z edukacyjnymi i wychowawczymi obowiązkami szkoły.** Z tego względu trudno zrozumieć sformułowane w niektórych raportach zalecenia dla dyrektorów, zobowiązujące ich do konsultowania współpracy szkoły z organizacjami społecznymi z każdym indywidualnym rodzicem. Stosowanie się do tych zaleceń, zarówno przez ich adresatów, jak i dyrektorów innych szkół chcących uniknąć w przyszłości podobnych konsekwencji, prowadzi w mojej opinii do nieuzasadnionego ograniczenia uprawnień szkoły w zakresie prowadzenia działań wychowawczych, w tym edukacji antydyskryminacyjnej, przy współpracy z organizacjami społecznymi.

Mając na uwadze przedstawione powyżej uwagi, działając na podstawie art. 14 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2018 r. poz. 2179, z późn. zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w sprawie. Jednocześnie pragnę zaznaczyć, że odpowiednie wyjaśnienie omówionych wątpliwości jest w mojej ocenie niezbędne dla umożliwienia szkołom i placówkom oświatowym właściwej realizacji ich zadań wychowawczych, w szczególności w kontekście przeciwdziałania dyskryminacji, a tym samym zapewnienia bezpieczeństwa w szkołach wszystkim uczniom.

²³ Raport z kontroli Mazowieckiego Kuratora Oświaty w: CLV LO w Warszawie z 5 listopada 2018 r.; XXVII LO w Warszawie z 26 października 2018 r.; raport z kontroli Śląskiego Kuratora Oświaty w II LO w Tarnowskich Górach z dnia 14 listopada 2018 r.

